

BALTIŠKASIS MINIMALIZMAS: INTONACINĖ LAŠTELĖ ISTORIJS DRAMOJE

Jūratė Landsbergytė

LIETUVOS KULTŪROS TYRIMŲ INSTITUTAS

Saltoniškių g. 58

LT-08105 Vilnius

kfmi@kfmi.lt, jurate128@yahoo.de

Baltiškasis minimalizmas – naujas reiškinyss XX a. muzikos istorijoje. Jis pasauliui atvėrė mažųjų tautų dvasinę situaciją. Panašiai kaip skandinaviškasis tautiškumo fenomenas, baltiškasis stilius gal net dar labiau susijęs su pasaulio nepažintomis civilizacinės tamsos erdvėmis, tautų išlikimo nepalankiomis istorinėmis sąlygomis problemomis, turi savo specifinę dramaturgiją, fatalistinę ir išplėtotą erdvės bei horizontalumo dimensiją. Turėjęs susikurti imunitetą – laikui nepavaldų intonacinį ir ritminį braižą – baltiškasis minimalizmas susidūrė su *begalybės forma* muzikinėje dramaturgijoje, tapo jos nešėju, savotišku muzikos ekstrasensu, transcendentiniu projektu. Visą šį virsmą nulėmė filosofinė intonacinės laštelės evoliucinės dramaturgijos koncepcija, turinti ypatingų istorinių patirčių transformavimo galią. Taip conceptualiai laikas – istorinis, muzikos formos ir tautos egzistencijos – sujungiamas į vieną begalybės horizontą nuolatiniėje pasaulio virsmų dramoje.

REIKŠMINIAI ŽODŽIAI: laukas, kelias, malda, „šauksmas iš gelmių“, meditacija, vizija.

XX a. antrojoje pusėje lietuvių muzikoje minimalizmas tapo esminiu jos transformavimosi veiksmu, vertybinės krypties vedliu, kurį įkvėpė universalūs dvasingumo šaltiniai: folkloro ir religinės giesmės metaforos raiškos, orientalistinės nuojautos, egzistenciniai proveržiai. Minimalizmas žūtbut siekė surasti išeitį lietuvių istorijai – išreikšti gyvybės užuomazgą, kuri gali tapti reiškiniu, alternatyvia pasaulį keičiančia dvasios jėga, net įkvėpti naujų idėjų virsmą – mąstymo formų ryšį ir plėtotės impulsą. Iš tiesų tai intuicijos ir iracionalumo įžengimas į muzikos formą, ją atveriant originaliai baltiškai ir

skandinaviškai atšiaurumo erdvei, užvaldant laiko statiką, nuotolio prošvaistę, mistinių sferų virpesį, folklorinę runų gausmo galią. Tai iki alternatyvos išplėtė klasikinį Vakarų kultūros spektrą, kurio centras – Europa, atvedė iki ribinių *pakraščių* švytėjimo fenomeno – kitokios, dramatismo, fatalizmo, istorinio skausmo kupinos Rytų Europos patirties. Patirties, kurioje slypi apokaliptinio sukrėtimo esmė ir polinkis remtis į alternatyvų dvasinį pradą, neaprepiamą, giluminį pamatą – išskleisti tiek filosofinį ir teologinį, tiek istorinį ir estetinį kūrybos vertybių atsinaujinimo spektrą. Šis Baltoskandijai

LITERATŪROS SĄRAŠAS

- Ambrazas Algirdas, *Muzikos tradicijos ir dabartis: studijos. Straipsniai. Atsiminimai*, sud. Gražina Daunoravičienė, Vilnius: Lietuvos kompozitorių sąjunga, 2007.
- Broniaus Kutavičiaus muzika. *Praeinantis laikas*, sud. Inga Jasinskaitė-Jankauskienė, Vilnius: Versus aureus, 2008.
- Daunoravičienė Gražina, „Choralų bokštai istorinių vizijų skliautuose“, in: *Broniaus Kutavičiaus muzika. Praeinantis laikas*, sud. Inga Jasinskaitė-Jankauskienė, Vilnius: Versus aureus, 2008, p. 207–259.
- Gaidamavičiūtė Rūta, *Kūrybinių stilių pėdsakais: Pokalbiai su muzikais*, Vilnius: Lietuvos muzikos akademija, 2005.
- Gaidamavičiūtė Rūta, *Nauji lietuvių muzikos keliai: Straipsnių rinkinys*, Vilnius: Lietuvos muzikos ir teatro akademija, 2005.
- Gaidamavičiūtė Rūta, *Vidmantas Bartulis. Tarp tylos ir garso*, Vilnius: Lietuvos muzikos ir teatro akademija, Muzikologijos institutas, 2007.
- Jasinskaitė-Jankauskienė Inga, *Pagoniškas avangardizmas. Teoriniai Broniaus Kutavičiaus muzikos aspektai*, Vilnius: Kultūros, filosofijos ir meno institutas, Gervelė, 2001.
- Juzeliūnas Julius, *Akordo sandaros klausimu*, Kaunas: Šviesa, 1972.
- Kalējs Aivars, *Via Dolorosa*, Lielienthal-Bremen: Eres Edition, 1995. / sk. Natos
- Lampsatis Raminta, *Bronius Kutavičius. A Music of Signs and Changes*, Vilnius: Vaga, 1998.
- Landsbergis Vytautas, *Visas Čiurlionis*, Vilnius: Versus aureus, 2008.
- Landsbergytė Jūratė, „Baltiškasis fatalizmas muzikoje: po beribiškumo ženklų“, in: *Krantai*, 2001, Nr. 3, p. 56–63.
- Landsbergytė Jūratė, *M. K. Čiurlionis ir baltiškasis minimalizmas*, Tarptautinė M. K. Čiurlionio studijų savaitė *M. K. Čiurlionis ir pasaulis*, Druskininkai, 2007-08-01–04.
- Landsbergytė Jūratė, *Vargonų muzika Lietuvoje XX a. Kūrybos modernizmas*, Vilnius: Kronta, 2008.
- Mickūnas Algis, „Dvasinės įtampos civilizacijose“, in: *Kultūrologija 16. Rytai – Vakarai. Komparatyvistinės studijos VIII*, Vilnius: Kultūros, filosofijos ir meno institutas, 2008, p. 10–26.
- Mykolaitis-Putinas Vincas, *Raštai*, t. 1, Vilnius: Vaga, 1989.
- Mykolaitis-Putinas Vincas, „Vivos plango, mortuos voco“, 1944, in: *Aidai*, 1967, Nr. 6, Brooklyn, U.S.A., p. 163.
- Narbutaitė Onutė, „Ėjimas į tylą“, in: *Ėjimas į tylą: Šiuolaikinės lietuvių vargonų muzikos kūrybos rinktinė*, sud. Jūratė Landsbergytė, Vilnius: Lietuvos kompozitorių sąjungos Muzikos informacijos ir leidybos centras, 2008, p. 33–42.
- Pärt Arvo, *Annum per annum*, Wien: Universal Edition, 1980. / sk. Natos
- Pärt Arvo, „Trivium“, in: *Советская органная музыка*, Ленинград: Музыка, 1977, p. 3–7. / sk. Natos
- Peyser Joan, *Twentieth Century Music: The Sense Behind the Sound*, New York: Schirmer Books, 1980.
- Portrait(s) d'Olivier Messiaen*, sous la direction de Catherine Massip, Paris: Bibliothèque nationale de France, 1996.
- Sakalauskas Gracijus, „Domine, clamavi ad te. Choralas, keturios meditacijos ir post scriptum“, in: *Ėjimas į tylą: Šiuolaikinės lietuvių vargonų muzikos kūrybos rinktinė*, sud. Jūratė Landsbergytė, Vilnius: Lietuvos kompozitorių sąjungos Muzikos informacijos ir leidybos centras, 2008, p. 91–112.
- Zemzaris Imants, „Lauks. Mandala“, in: *Латвийская органная музыка III*, Ленинград: Музыка, 1988, p. 3–9, rankraštis pas str. aut. / sk. Natos
- Žiūraitytė Audronė, *Skiautinyms mano miestui: Monografija apie Onutės Narbutaitės kūrybą*, Vilnius: Lietuvos kompozitorių sąjungos Muzikos informacijos ir leidybos centras, 2006.

BALTIC MINIMALISM: INTONATION CELL IN THE DRAMA OF HISTORY

Jūratė Landsbergytė

KEYWORDS: field, road, prayer, “call from the depth”, meditation, vision.

SUMMARY

Minimalism retained an especially prominent position in the Baltic States, changing the compositional palette of the nations' music in the second half of the 20th century. Its main elements were the intonation cell, folklore motif and those relevant principles of dramatic composition which follow from this: monotony of rhythm, evolutionary processuality, repetitive techniques, persistent variations and a cyclical (spiral) swelling of form – wherein continuous increments of sound culminate in a moment of apocalypse. It also brought the dimension of infinity into Baltic thought, inaugurated a style of myth and ritualization and unclosed new layers of time.

This embodiment of the universe and eternity in the form of music is manifest in the philosophical dramatic nature of Baltic minimalism. Consequently, this folkloric intonation cell – the grain of the national style – is able to develop into a historical evolution, one that is both witness to historical upheavals and a measure of the society's ever changing reality. Such intentions, so characteristic of the Baltic Minimalist style, have not actually changed up to the present day, as they touched on one of the most important sources of musical development, namely the factors of inception and infinity. This enabled two or three generations of composers to create works that were in sync with the most important national needs. Hence, several genres full of the candour of historical experience were formed. Their foundations lay in processuality, the evolution of the intonation cell and its dramatic historicism.